

REMISSVAR

2026-02-12

Dnr: BO 2025-0393

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Promemorian Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga (U2025/02404)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen välkomnar att utredaren i hög utsträckning har inhämtat barns och ungas egna erfarenheter av frihetsberövande och utbildning. Det är positivt att det tydligt framgår att barn och unga själva betonar vikten av en skola som i så hög grad som möjligt liknar den reguljära skolan, med närvarande lärare, kontinuitet och trygga relationer. Detta ligger i linje med barnkonventionens krav på likvärdig utbildning.

Barnombudsmannen anser liksom utredaren att utbildning är en central skyddsfaktor för att minska skadeverkningarna av frihetsberövande och för att underlätta återanpassning till samhället vilket också stöds av forskning. Detta har också betonats i Barnombudsmannens särskilda yttrande till SOU 2023:44 – En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljden för unga, där det framhålls att skolan är avgörande för att motverka långvariga negativa konsekvenser.

Barnombudsmannen vill i detta sammanhang med utgångspunkt i våra senaste rapporter där vi inhämtat röster från barn och unga som är frihetsberövade, särskilt betona att:

- majoriteten av barn som frihetsberövas har erfarenhet av skolmisslyckanden,
- majoriteten av barn som frihetsberövats har vuxit upp under otrygga uppväxtvillkor där de har utsatts för olika former av våld, inklusive hedersrelaterat våld
- många har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller andra särskilda behov,
- skolmiljön därför behöver vara mer stödjande och mer kvalificerad, inte mindre och att
- barnen har behov av trygghet, kontinuitet, stabilitet och trygga vuxna.

Samtidigt utgår utredaren i flera centrala delar inte från principen om barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen, utan gör i stället avvägningar där Kriminalvårdens organisatoriska förutsättningar tillåts väga tyngre än barnets rätt till utbildning enligt artiklarna 28 och 29 tillsammans med artikel 2 om skydd mot

diskriminering. Utbildningen ska alltid planeras och utföras utifrån barnens behov och rättigheter, inte utifrån huvudmannens behov och hur huvudmannen har valt att organisera sin verksamhet. Med utgångspunkt i detta avstyrker Barnombudsmannen utredarens förslag i alla delar som ger sämre förutsättningar för barn och unga inom Kriminalvården jämfört med andra barn i skolväsendet.

I Barnombudsmannens årsrapport "Ni måste hinna före" betonas vikten av likvärdighet: "Barn som är frihetsberövade har samma rätt till utbildning som alla andra barn. Rätten är skyddad av både internationella konventioner och av svensk lagstiftning. Barnrättskommittén har förtydligat rätten till skolgång för barn som har frihetsberövats har rätt till utbildning som passar barnets behov och förmåga"¹.

Barnombudsmannen vill understryka att frihetsberövade barn aldrig får ges sämre förutsättningar eller att ambitionsnivån för dessa barn ska vara lägre än för andra barn. Tvärtom är detta en grupp barn med särskilt stora behov av stöd och trygghet, precis som utredaren beskriver, där staten har ett särskilt långtgående ansvar att säkerställa likvärdig och kvalitativ utbildning. Detta innebär bland annat att undantag från skollagen inte kan medges, exempelvis när det gäller krav på legitimation och att inga andra undervisningsformer än närundervisning bör tillåtas.

Barnombudsmannen anser sammantaget att:

- Inga undantag ska göras från kraven i skollagen 2010:800) som innebär att barnen får sämre förutsättningar. Med hänsyn till målgruppens behov bör kraven istället skärpas.
- Kraven på Kriminalvården som huvudman behöver skärpas, exempelvis genom högre kompetenskrav och genom att säkerställa att barn under häktningstiden ges en reell möjlighet att gå i skolan. Lagstiftaren måste också ta sitt ansvar och se till att Kriminalvården har etablerat en skolverksamhet som motsvarar utbildning inom skolväsendet innan barn- och ungdomsfängelser tas i bruk.
- Barnets bästa och barnets rätt till utbildning ska alltid vara överordnade Kriminalvårdens organisatoriska och praktiska förutsättningar.
- Tydligare krav måste ställas på hemkommunen i att ta ansvar för det frihetsberövade barnets rätt till utbildning.

Frihetsberövande barn är barn i statens vård. Staten har därför ett särskilt ansvar att säkerställa att deras rätt till utbildning tillgodoses fullt ut, likvärdigt och på ett sätt som främjar deras utveckling, hälsa och framtida möjligheter.

¹ Barnombudsmannens årsrapport 2025 Ni måste hinna före, s. 41.

7.2 Utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska med nödvändiga avvikelser motsvara den utbildning som ges inom skolväsendet

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget som innebär att utbildningen ska motsvara den som ges inom skolväsendet, men avstyrker att nödvändiga avvikelser som följer av att utbildningen bedrivs i kriminalvårdsanstalt får göras.

Barnombudsmannen anser att begreppet "nödvändiga avvikelser som följer av att utbildningen ordnas i kriminalvårdsanstalt" är alltför otydligt och riskerar att leda till godtyckliga inskränkningar i barns rätt till utbildning om det inte definieras närmare och avgränsas.

För att säkerställa rättssäkerhet och likvärdighet krävs följande:

- I lagtext behöver det tydliggöras att avvikelser endast få göras utifrån barnets individuella behov i enlighet med skollagen. Avvikelser gällande tvingande säkerhetsskäl bör få användas på samma sätt som vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Vid dessa hem råder liknande förutsättningar som på anstalt. Nödvändiga avvikelser får aldrig ske av organisatoriska skäl eller skäl på gruppnivå².
- Nödvändiga avvikelser måste definieras tydligt t.ex. i författningskommentar,
- Det behöver också ställas krav på att varje avvikelse dokumenteras samt följs upp och granskas internt och även externt av t.ex. Skolinspektionen

Utan ovanstående krav riskerar barnets rätt till utbildning enligt artikel 28 att urholkas och likvärdigheten mellan skolenheter/anstalter försämrats.

7.3 Bestämmelser om utbildning för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska föras in i en ny förordning

Barnombudsmannen ser positivt på förslaget att skolundervisning vid kriminalvårdsanstalt får en egen mer preciserad reglering, under förutsättning att den inte medger sänkta krav (jfr ovan 7.2). Att ha en egen och preciserad reglering minskar risken för otydlighet, det underlättar även vid tillsyn och det stärker likvärdigheten mellan de olika skolenheterna/anstalterna.

Barnombudsmannen ifrågasätter dock om inte en större del av regleringen bör ske i lag snarare än förordning eftersom det skulle stärka barnens rätt till likvärdig utbildning.

7.3.1 Inledande kartläggning och individuell studieplan

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och välkomnar tydligheten i promemorian gällande inledande kartläggning och individuell studieplan. Det är av yttersta vikt att både kartläggning och upprättandet av studieplan sker skyndsamt så att utbildningen kan påbörjas snarast möjligt. I sammanhanget är det viktigt att tydliggöra och reglera hemkommunens ansvar och att de aktivt bistår Kriminalvården med rätt dokumentation. Barnombudsmannen poängterar vikten av att en studie- och yrkesvägledare är ansvarig för upprättandet för den individuella studieplanen. Den bör även innehålla långsiktiga mål så att man tidigt kan påbörja samverkan med nästa steg/skola och att det sker i relation till verkställighetsplanen.

² Jfr prop. 2014/15:43 s. 38 och 61.

7.3.2 Trygghet och studiero, studie- och yrkesvägledning, läromedel och skolbibliotek

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen, dock med vissa synpunkter gällande läromedel och skolbibliotek.

Trygghet och studiero

Precis som utredaren beskriver – finns det inte en trygg lärmiljö så kommer det inte att ske något lärande. Det barn och unga har berättat för Barnombudsmannen är att struktur, rutiner och höga förväntningar och krav på dem är oerhört viktigt. Personalens inställning till skolan och hur de motiverar eleverna till studier är en annan viktig faktor som också skapar trygghet och studiero. Att ha en skolmiljö som liknar en reguljär skola ökar vidare motivationen och elevernas skolidentitet. Det är utifrån detta viktigt att inte bara fokusera på teknisk säkerhet utan att också ha fokus på den dynamiska säkerheten - ett professionellt, relationellt och tryggt arbetssätt nära barnen.

Tillgång till studie- och yrkesvägledning

Barnombudsmannen vill särskilt understryka vikten av att barnen har enkel tillgång till utbildade studie- och yrkesvägledare, i enlighet med skollagen. Studie- och yrkesvägledarna behöver också vara väl insatta i barnens planeringar i samverkan med avdelningarna (verkställighetsplanen). Barnombudsmannen delar uppfattningen att studie- och yrkesvägledning är ett delat ansvar inom skolan, men att sedan bygga individuella studieplaner utifrån vägledningssamtal, framtida mål och planeringar krävs en gedigen kompetens där studie- och yrkesvägledare är experter. Studie- och yrkesvägledare har en central roll i att främja en obruten skolgång och att underlätta de kritiska övergångarna, från tidigare skola, från häkte till anstalt och från anstalt till nästa skola som ska ta emot barnet.

Läromedel och skolbibliotek

Barnombudsmannen betonar vikten av att om Kriminalvården behöver göra undantag från det som gäller för skolväsendet i fråga om läromedel och skolbibliotek, behöver de hitta lösningar som kompenserar barnen på bästa möjliga sätt. Enligt ändringar i skollagen från 1 juli 2025³, ska skolbiblioteket vara bemannat av utbildad bibliotekarie, stödja undervisning, främja läsande och stärka medie- och informationskunnighet. Den sista delen kan bli en svårighet men är en viktig del i vårt samhälle och det bör även dessa barn få ta del av. Barnombudsmannen vill också framhålla att det finns en risk att Kriminalvården bedömer att det inte är möjligt att använda vissa tekniska/digitala kompensatoriska hjälpmedel, t.ex. ljudböcker. Kriminalvården kan inte stanna vid detta utan måste hitta lösningar, inte minst för att exempelvis barn med olika funktionsnedsättningar har rätt till den typen av hjälpmedel.

7.3.3 Ledning och lärare

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om att ett nytt undantag ska införas gällande vilka lärare som får användas i undervisningen. I övrigt tillstyrks förslaget. Att verksamheten ska ledas av en rektor är en självklarhet. Det som gäller för skolväsendet ska gälla även för skolverksamheten inom Kriminalvården och därför delar inte Barnombudsmannen bedömningen att undantag gällande lärarlegitimation ska få göras i större omfattning.

³ Skollagen 2 kap 2§

Undantag från krav på legitimerade lärare strider mot principen om likvärdighet

Barnombudsmannen ser en stor risk med utredarens förslag om undantag från kravet på legitimerade lärare i vissa ämnen för både grundskoleutbildning och gymnasieutbildning. Detta riskerar att befästa en lägre kvalitetsnivå för en redan utsatt grupp av barn. Orsaken till undantaget enligt utredaren är att Kriminalvården anser sig inte kunna organisera sig på ett sådant sätt att det är möjligt att enbart anställa legitimerade lärare. Organisationen är alltså det som blir avgörande, inte barnens rätt till utbildning och behov.

Att tillåta lägre lärarbehörighet för frihetsberövade barn innebär en strukturell skillnad i utbildningens kvalitet jämfört med vad som gäller för andra barn, vilket strider mot såväl barnkonventionens bestämmelser som skollagens⁴.

Barnombudsmannen vill särskilt betona att barn med omfattande skolsvårigheter, funktionsnedsättningar och andra särskilda behov har ett ökat – inte minskat – behov av behöriga och erfarna lärare. Detta stöds även av forskning om vikten av kompensatoriska insatser.

7.3.4 Fjärrundervisning ska i begränsad utsträckning få användas i utbildning som motsvarar grundskolan, anpassade grundskolan eller specialskolan / 7.3.5 Fjärr- och distansundervisning ska i begränsad utsträckning få användas i utbildning som motsvarar gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan

Fjärr- och distansundervisning – risk för försämrade rättigheter

Barnombudsmannen avstyrker förslagen om att tillåta fjärr- och distansundervisning på både grundskolenivå och gymnasienivå samt för anpassade skolans motsvarigheter. Utifrån forskning och beprövad erfarenhet, senast från pandemin, har det fastställts att fjärr- och distansundervisning sänker utbildningens kvalitet, särskilt för barn som redan har en svag skolanknytning.

Barnens egna berättelser visar att:

- relationen till läraren,
- fysisk närvaro och
- socialt samspel

är avgörande för trygghet, motivation och lärande.

Även i detta fall grundar sig förslaget på hur Kriminalvården har valt att organisera sig, snarare än på en bedömning av vad som är barnens bästa. För frihetsberövade barn riskerar fjärr- och distansundervisning att ytterligare försvaga skolanknytningen och urholka barnets rätt till en utbildning som främjar barnets fulla utveckling enligt artikel 29 i barnkonventionen.

Barnen har dessutom, i dagsläget, redan missat viktig undervisning under häktningstiden – en direkt konsekvens av att det fortfarande saknas en tydlig och bindande reglering för deras rätt till utbildning. Närundervisning är nödvändig för att de ska kunna ta igen förlorad tid och kunskap.

Barnombudsmannen vill påminna om att erfarenheter gällande fjärr- och distansundervisning under pandemin, visade att det ställer högre krav på eleverna i fråga om studiedisciplin och ansvarstagande och att det kan leda till

⁴ Barnkonventionen, artikel 2 om icke-diskriminering och artikel 28 om rätten till utbildning samt skollagen 1 kap 9§

sämre skolresultat.⁵ För barn med olika typer av funktionsnedsättningar är denna form av undervisning särskilt olämplig.

Barnombudsmannen ställer sig starkt frågande till hur fjärr- och distansundervisning skulle fungera i praktiken. De praktisk-estetiska ämnena blir mycket svåra att genomföra med fjärrundervisning och även de naturorienterade ämnena när det kommer till de praktiska momenten. Det blir en rangordning av ämnen som inte är utifrån elevernas bästa. Vid många samtal som Barnombudsmannen har haft med frihetsberövade barn och unga uttrycker de hur viktiga de praktisk-estetiska ämnena är, på flera sätt – dels utifrån mående, dels för att stärka deras skolmotivation.

7.3.6 Hur utbildningen för skolpliktiga elever ska utformas

Barnombudsmannens inställning är att barn som är frihetsberövade ska ha samma rättigheter och förutsättningar som andra barn. Barnombudsmannen avstyrker utifrån detta alla förslag som innebär att deras rättigheter försämras, medan de förslag som säkerställer deras rättigheter tillstyrkes.

Modersmålsundervisning – en rättighet som inte bör begränsas

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om undantag från rätten till modersmålsundervisning då detta skulle innebära en försämring jämfört med vad som gäller för andra barn.

Modersmålsundervisning är en viktig del av barnets språkutveckling och identitet och bidrar även till utvecklingen i svenska. Att begränsa denna rätt för frihetsberövade barn riskerar att ytterligare försämra deras förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning och strider mot principen om likvärdig utbildning. Barnombudsmannen anser de skäl som framförs inte är övertygande. Samma lösning som man tänker sig för minoritetsspråk bör kunna användas för modersmål. Kriminalvården bör erbjuda modersmålsundervisning och kravet på att det måste vara fem elever vid skolenheten som ska önska modersmål för att myndigheten ska behöva erbjuda det ska inte gälla eftersom skolenheterna kommer bestå av väldigt få elever.

Utredaren utelämnar vidare helt studiehandledning på modersmål, vilket även barn som får sin utbildning hos Kriminalvården bör ha rätt till.

Minoritetsspråk ska erbjudas

Barnombudsmannen tillstyrker utredarens förslag och instämmer i de överväganden som görs.

Utbud av moderna språk

Barnombudsmannen tillstyrker utredarens förslag gällande antal moderna språk som Kriminalvården ska vara skyldig att erbjuda. De överväganden som framförs anses vara rimliga.

Avvikelse - från ämnen, läroplan, kursplaner och betygskriterier

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om möjligheter till avvikelser. Om det utifrån barnets behov, anses nödvändigt att göra en anpassning av studierna så finns detta reglerat redan i skollagens tredje kapitel och denna reglering bör även gälla för Kriminalvårdens skolverksamhet. Avvikelse görs då utifrån barnets behov, med utredning, åtgärdsprogram och eventuellt en anpassad studiegång. Barnombudsmannen ser att det finns stor risk att förslaget kan leda till allvarliga

⁵ Skolinspektionen 2021, Fjärr- och distansundervisning på gymnasieskolor våren 2021 Iakttagelser baserade på intervjuer med rektorer och elever från 119 verksamheter under covid-19-pandemin.

konsekvenser för barnets rättigheter och framtida möjligheter att nå behörighet till gymnasieskolan.

7.3.7 Hur utbildning som motsvarar gymnasieskolan ska erbjudas och utformas

Barnombudsmannen välkomnar utredarens förslag om att Kriminalvården ska erbjuda nationella program, både högskoleförberedande och yrkesutbildningar. Utredaren redogör dock inte hur det ska finnas möjlighet för eleverna att välja mellan olika program.

Det är viktigt att det finns en bredd i programutbudet. Barnombudsmannen ser positivt på att bedömningen av vilka yrkesutbildningar som ska erbjudas ska göras tillsammans med Skolverket. Vid bedömningen är det väsentligt att man tar hänsyn till barnens framtidsmöjligheter utifrån deras belastningsregister. Barnens förutsättningar och framtidsutsikter ska ligga till grund för utbudet. På gymnasieskolor inom skolväsendet finns det programråd/branschråd kopplade till varje yrkesprogram. Det vore gynnsamt om det fanns även inom Kriminalvårdens skolverksamhet för att öka möjligheterna för de unga när de frigges och för att öka förankringen inom respektive bransch.⁶

Barnombudsmannen välkomnar också att utredaren föreslår att Kriminalvården ska erbjuda yrkesintroduktion och individuellt alternativ inom introduktionsprogrammen, att arbetsplatsförlagt lärande ska vara möjligt och att Kriminalvården ska sträva mot att erbjuda arbetsplatsförlagt lärande i så stor utsträckning som möjligt. Det är gynnsamt för barn och unga att vara i en annan miljö och att lärandet omfattar mer än enbart ämneskunskaper. De tränas i att vara i arbetslivet vilket ger dem bättre förutsättningar till ett yrkesverksamt liv i framtiden.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget särskilt poängtera att det är viktigt att Kriminalvården kan erbjuda fullständiga program så att barn och unga har möjlighet att få gymnasieexamen under tiden de avtjänar sitt straff. Det är en viktig faktor i arbetet att förebygga återfall.

Däremot avstyrker Barnombudsmannen utredarens förslag om att avvikelser från läroplan, examensmål osv ska vara möjliga på grund av organisatoriska skäl (som anförs avseende avsnitt 7.3.6). Avvikelser ska enbart göras utifrån barnens behov och om det anses vara nödvändigt.

7.3.8 Hur utbildning som motsvarar anpassade gymnasieskolan ska erbjudas och utformas

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget. Barn som har sin tillhörighet i den anpassade skolformen, måste också få sin rätt till utbildning tillgodosedd och sina behov möta av kompetent och rätt utbildad personal. Det ställer höga krav på Kriminalvården.

Som framgår i avsnitten avseende 7.3.6 och 7.3.7 är Barnombudsmannens bestämda uppfattning att avvikelser endast får ske utifrån barnets behov och bästa, inte på grund av huvudmannens organisation och förutsättningar.

7.3.9 En elev ska ges möjlighet att fullfölja påbörjad utbildning enligt den individuella studieplanen

Rätten att fullfölja utbildning efter 18 år

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

⁶ Jfr Barnombudsmannens förslag i årsrapporten 2025 "Ni måste hinna före".

Barnombudsmannen vill dock i sammanhanget särskilt uppmärksamma behovet av att värna om rätten för unga som fyller 18 år under verkställigheten att fullfölja påbörjad gymnasieutbildning samt studera på heltid under samma premisser som gäller för gymnasiet inom Kriminalvården, även rätten till stöd som skiljer sig mellan gymnasieskolan och vuxenutbildning. Det kan t.ex. finnas en möjlighet att få vara kvar på samma avdelning om frigivning är planerad inom några månader för att kunna fortsätta studier efter frigivning. Ett annat alternativ är att ordna så att det finns avdelningar för unga vuxna (18–21 år) i anslutning till avdelningar för barn så att de får möjlighet att slutföra sin utbildning utan att förutsättningarna försämras för eleven. Självklart måste bedömningen göras utifrån vad som är till frihetsberövade barns bästa.

Risker för avbrott, deltidstudier eller byte av utbildningsinriktning riskerar att leda till motivationsbortfall och ökad risk för framtida utanförskap vilket inte är i linje med barnets rättigheter enligt barnkonventionen.

7.3.10 Särskild reglering kring läsår och skolarbetets förläggning / 7.3.11 Garanterade undervisningstid och fördelning av undervisningstiden

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen under förutsättning att det inte försvårar barns byte till en skola inom skolväsendet.

Utredarens förslag om läsårstider skiljer sig från vad som gäller för skolväsendets läsår (augusti - juni). Barn och ungas röster är tydliga: Det är viktigt att skolan när man är frihetsberövad är så lik en reguljär skola som möjligt. Det underlättar vid frigivning om tidigare och kommande skolor följer samma läsårstider, och detta gäller även om frigivning sker under terminerna. Det framförs att det ska finnas avslutningar i december och juni samt att betygen ska sättas i anslutning till det (jfr 7.3.13), vilket Barnombudsmannen är positiv till.

Barnombudsmannen delar även bedömningen att barnen ska erbjudas ledighet i samband med terminssluten för att tillgodose rätten till vila, lek och fritid⁷.

7.3.12 Stöd och elevhälsa

Stöd och elevhälsa – behov av fysisk närvaro och tillitsfulla relationer

Barnombudsmannen tolkar förslaget som att barnen ges samma rätt till stöd och elevhälsa som barn i skolväsendet. Under denna förutsättning tillstyrker Barnombudsmannen förslaget. Om det ska göras särskilda skrivningar i förordningen så ska dessa inte försämra tillgången till stöd och elevhälsa, snarare tvärtom. Barnombudsmannen ser en risk att elevhälsans alla professioner inte kommer att finnas fysiskt närvarande på varje anstalt i tillräcklig omfattning för att kunna skapa nödvändiga relationer för att ge bästa möjliga förutsättningarna för barnen. Hälsobesök och vaccinationer måste erbjudas i enlighet med skollagen.

För barn i frihetsberövande är tillgång till elevhälsans olika kompetenser (medicinsk, psykologisk, psykosocial samt specialpedagogisk) med fysisk närvaro avgörande för att kunna bygga tillitsfulla relationer och tidigt uppmärksamma psykisk/fysisk ohälsa, trauma och särskilda stödbehov. Distanslösningar är inte tillräckliga för denna målgrupp utan detta behöver regleras tydligare i lag.

Mentorskap och utvecklingssamtal

Barnombudsmannen tillstyrker till förslaget och välkomnar tydligheten i promemorian gällande mentorskap och utvecklingssamtal (under 7.3.13) där vårdnadshavare ska kunna delta vilket stärker barnens rätt till delaktighet och

⁷ Barnkonventionen artikel 31

inflytande. Detta är helt i enlighet med vad barn och unga i samtal med Barnombudsmannen har framhållit som framgångsfaktorer.

7.3.13 Betyg och dokumentation efter genomförd utbildning

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget. Det är av stor vikt att betygen inte röjer att de har utfärdats vid en skola inom Kriminalvården utan att skolan får ett annat namn som inte direkt kopplas till Kriminalvården (det är så Statens institutionsstyrelse gör idag).

Med tanke på att barn kommer att flytta under terminstiden till exempelvis hemkommunen eller ett Hem för vård eller boende (HVB) eller särskilt ungdomshem och fortsätta sin skola där, behöver Kriminalvården säkerställa att all dokumentation görs på ett rättssäkert och likvärdigt sätt av utbildad personal för att skyndsamt underlätta och möjliggöra en obruten skolgång för barnen.

Se även under 7.3.12 gällande utvecklingssamtal.

7.4 Utbildning för barn och unga som inte är folkbokförda i Sverige

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och uppskattar utredarens förtydligande att barn och unga som inte är folkbokförda i Sverige ska ha samma rätt till utbildning inom Kriminalvården – att alla barns rätt till utbildning säkerställs.

7.5 Utbildning för intagna i häkte

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget och delar bedömningen. Det är positivt att utredaren föreslår att ytterligare utreda barn och ungas rätt till utbildning vid häkten. Barnombudsmannen är dock förvånad över och kritisk till att regeringen inte har prioriterat häktade barns rätt till utbildning genom tydlig reglering eller kravställan i direktivet till utredaren. Det är av yttersta vikt att detta görs skyndsamt. Det är redan idag många barn som sitter i häkte under lång tid, både grundskoleelever och gymnasieelever, vilket får betydande konsekvenser för deras rätt till utbildning. Om regeringens förslag om att sänka straffbarhetsåldern samt att utöka tiden som barn ska få häktas beslutas kommer ännu fler och yngre barn att häktas. Strafftiden för de yngsta barnen kommer i praktiken att bli som längst lite mer än ett år och de riskerar då att avtjäna majoriteten av sitt straff i häktet om de blir dömda.

I Barnombudsmannens årsrapport *Ni måste hinna före* framgår hur en kille beskrivit sina erfarenheter från häkte där han inte kunde fortsätta sina studier:

”Jag var häktad i flera månader... Jag skulle plugga, men läraren kom aldrig. Jag bad flera gånger att de skulle kontakta skolan, men ingen visste var läraren var.”

Detta påverkade inte bara hans möjligheter att studera under häktestiden, utan ledde också till att han blev utskriven från skolan.”⁸

Barnombudsmannen vill i sammanhanget starkt betona att på samma sätt som att lokaler och organisationen anpassas på anstalterna, måste även det ske på landets olika häkten där barnen befinner sig i flera månader i väntan på ett eventuellt åtal och en eventuell dom.

”Det är den mest perfekta tiden, barnen är som mest mottagliga och mycket enklare att fånga upp och behandla.”⁹

⁸ Barnombudsmannens årsrapport 2025 *Ni måste hinna före*, s. 42.

⁹ Barnombudsmannens årsrapport 2025 *Ni måste hinna före*, s. 45

”Behandlingar borde finnas även på häkten för barn. De förlorar månader, ibland ett år, på att bara kolla på TV. De måste få rehabilitering, inte slösa tid.”¹⁰

7.9 Rektorer och lärare inom Kriminalvårdens utbildning bör omfattas av det nationella professionsprogrammet

Barnombudsmannen delar utredarens bedömning. För att kunna ge barnen rätt förutsättningar med välutbildade och behöriga lärare så ser Barnombudsmannen att detta borde vara en självklarhet. Det är också en förutsättning för att Kriminalvården ska kunna rekrytera och behålla lärare med hög kompetens och för att säkerställa en långsiktig kompetensförsörjning. Detta bör för övrigt även gälla för rektorer och lärare inom Statens institutionsstyrelse.

7.10 Uppföljning och utvärdering

Barnombudsmannen delar bedömningen att en myndighet ges i uppdrag att följa upp och utvärdera utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt. Det bör vara en skolmyndighet som får uppdraget.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona vikten av Skolinspektionens tillsyn och att den sker kontinuerligt och från början. Det är då viktigt att även följa upp vilka avvikelser som görs och av vilka skäl för att värna om barnens rätt till utbildning.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Risk för glapp i rättsskyddet

Barnombudsmannen ser mycket allvarligt på att barn- och ungdomsanstalter föreslås tas i bruk innan den föreslagna skollagstiftningen träder i kraft. Barns rätt till utbildning ska gälla från första dagen som den nya lagen gällande frihetsberövande påföljder för barn och unga förväntas träda i kraft (1 juli 2026) och den måste säkerställas under övergångsperioden, annars riskerar många barn att inte få den utbildning som de har rätt till. Det gäller i högsta grad även de barn som befinner sig i häktet.

Övriga synpunkter

Höjda kompetenskrav för personal som arbetar med barn och unga inom Kriminalvården

Barnombudsmannen ser positivt på att utredaren beskriver att barnen särskilt har betonat vikten av personalens förhållningssätt till utbildning, att det har stor betydelse för barnens motivation och inställning till skolan (s. 44). Med det i åtanke bedömer Barnombudsmannen att det behöver ställas krav på Kriminalvården att höja de formella kompetenskraven för personal som ska arbeta på en barn- och ungdomsavdelning. Idag är kravet enbart grundskoleutbildning. Det bör som lägst vara relevant eftergymnasial utbildning inom det sociala- eller beteendevetenskapliga området med fokus på barn och unga. FN:s kommitté för barnets rättigheter poängterar att stater som har barn i fängelser ska inrätta separata anstalter för barn med personal som har lämplig utbildning och som arbetar enligt barnvänliga riktlinjer och metoder.¹¹

¹⁰ Barnombudsmannens årsrapport 2025 Ni måste hinna före, s. 45

¹¹ [CRC/C/GC/24](#) s.15.

Tydligare reglerade krav på hemkommunens ansvar och samverkan

Barnombudsmannen anser att högre krav behöver ställas på samverkan mellan hemkommunen och Kriminalvården och att detta behöver regleras tydligt. Det måste finnas tydliga krav på kommuner att särskilt bevaka och skyndsamt hantera utlämning av dokumentation till Kriminalvårdens personal. Det bör även tydligt framgå krav på att en överlämning ska ske från Kriminalvården till nästa instans vid frigivning (t.ex. hemkommunen, HVB eller SiS särskilda ungdomshem) utifrån nationellt fastställd modell (t.ex. stödmodellen SAMS - samverkan för placerade barn och ungas kontinuerliga skolgång). Varje kommun bör åläggas att inrätta en särskild samordningsfunktion med övergripande ansvar för utbildningskontinuitet för barn som är frihetsberövande.

Ansvaret bör vidare gälla alla barn som är i samhällets vård oavsett placeringsform för att säkerställa likvärdig tillgång till utbildning enligt skollagen och barnkonventionen.

En nationell betygsdatabas för grundskola och gymnasieskola bör vidare inrättas för att säkerställa tillgång till dokumentation, underlätta skolbyten och stärka barns rättssäkerhet.

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit utredare Linda Silvermyr. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjurist Tove Björnheden deltagit.

Juno Blom
Barnombudsman

Kopia till
u.gv.remissvar@regeringskansliet.se